

Valt over God niets te zeggen?

Over Dionysius de Areopagiet in ieder geval genoeg!

Verslaglegging door Lili Chavannes, oud bestuurslid, van de bijeenkomst rondom de Nederlandse vertaling van Dionysius de Areopagiet: Het licht van God is één: 12 december 2015 in de Amsterdamse Rode Hoed

Aan het begin van de zesde eeuw hult een godlofprijzend mens zich in de mantel van de Dionysius die zich door de apostel Paulus op de Areopagus, vijfhonderd jaar eerder, in Athene liet overtuigen dat God de 'onbekende God' is en alleen door zijn daden gekend kan worden. Vijftienhonderd jaar later, op 12 december 2015 vult De Rode Hoed in Amsterdam zich met zo'n 250 mensen, uitgenodigd om de eerste volledige vertaling in het Nederlands van het Corpus Areopagiticum te vieren.

Wat is daar ooit zo puur beleefd, doordacht en bezongen, dat het een mens, als hij zich de moeite geeft, nu nog blijft aanspreken? In glanzend zwarte, harde kافت met een uitsnede zonlicht, zoals het kleurig de donkere

Dom in Keulen binnenvalt, liggen de boeken opgestapeld. Auteur: Dionysius de Areopagiet, vijfde, begin zesde eeuw.

Vertaler: **Michiel ter Horst**, eenentwintigste eeuw. Dertig jaar geleden al, met zijn studenten in de kathedraal van Chartres, poetste hij de D van Dionysius uit het roetbeslag der eeuwen in diens venster tevoorschijn. Ere wie ere toekomt!

Een waar symposium daar in de Rode Hoed, van 's morgens vroeg tot 's middags laat. Een indrukwekkende rij deskundige sprekers, die ons kaleidoscopisch meenemen in het universum van Dionysius, ademend afgewisseld met de heerlijkste spijs, drank en onderhoudende ontmoetingen in de wandelpauzes tussendoor.

Na het welkomstwoord namens de Iona Stichting van Ignaz Anderson neemt Michiel ter Horst de aanwezigen mee zijn jarenlange werkproces. Een steeds diepere duik in de vroegkerkelijke gedachtenwereld. Raadplegen van steeds kundiger deskundigen. Stug volhouden in zelfscholing om de eigen koers vast te kunnen houden. Rechtvaardiging van een aantal vertaalkeuzes. Voor nous, bijvoorbeeld - van het werkwoord noein, denken- meestal vertaald als 'geest', kiest Michiel het begrip 'denkkracht'. De rijkdom van vier juiste antwoorden (letterlijk, symbolisch, ethisch en mystiek) op één enkele vraag - hoe kaal daarnaast ons multiple choice systeem! Wel zeven argumenten om de pseudo-aanduiding te schrappen voor een auteur die ervoor kiest zich te laten kennen als Dionysius, leerling van Paulus-in-Athene. Maar bovenal beluisteren we Michiels geestdrift voor de actualiteit van Dionysius als theoloog én filosoof, voor diens boodschap van doorleefd en bezongen eenheidsbewustzijn. Wat dreef Michiel voort in dit levensproject? Kan je een michaelische opdracht vermoeden?

Desanne van Brederode leidt haar beschouwing in met een pijnlijk herkenbare ontboezeming van de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer uit 1942, waarin hij tegen een vriend zijn liefdesverdriet om de kerk uit "Maar ik voel, hoe in mij het verzet tegen al het 'religieuze' groeit. Vaak tot en met een instinctieve afschuw – wat zeker ook niet goed is. Ik ben geen religieuze natuur. Maar aan God, aan Christus moet ik voortdurend denken, aan echtheid, aan leven, aan vrijheid en barmhartigheid is me veel gelegen. Alleen zijn me de religieuze inkledingen zo onbehaaglijk. Snap je dat? "

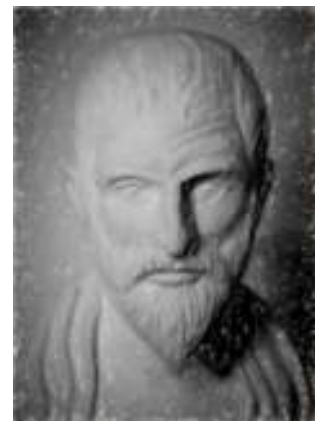
Nu, ruim 80 jaar later is de afschuw van 'religieuze inkledingen' bon ton, maar tegelijkertijd duikt meer en meer het verlangen op naar pure spirituele ervaring die innerlijk overtuigt. Zo een als van Saulus bij Damascus: Christuslichtervaring die hem tot Paulus transformeert. De Dionysius van de zesde eeuw wil aanknopen bij de overtuigingskracht van deze Paulus, die begin tweede eeuw, op de Areopagus, volgens Handelingen 17:14 die eerste Dionysius deed ontvlammen. En nu, vijftien eeuwen verder, is die vonk in zijn verzamelde werken wellicht ook voor de in ratio verdrinkende lage-lander te ontwaren.

Dan, we zijn nog voor de lunch, komt als intermezzo verrassend een hedendaagse illustratie van de metafoer waarmee Dionysius de onkenbare eenheid van God aanduidt - als de 'oorspronkelijke en bovenoorspronkelijke lichtgave', die ' door een bonte vormenrijkdom van de heilige omhullingen bedekt is'.

Glaskunstenaar **Peter Vormer** heeft enkele kunstwerken opgesteld en laat lichtbeelden zien: de mens als ster, belaagd door de duisternis. Hij vertelt: "Een raam is het grensvlak tussen buiten en binnen... buiten het licht, binnen de kleuren ...hoe donkerder de donkere partijen, hoe lichter de lichte stralen... een alchemistisch proces, één gram goud op veertig kilo zand 1:40.000) bewerkt al licht."

Ben Schomakers, filosoof, auteur en vertaler, even licht en snel denkend als sprekend over Dionysius, een ongeneeslijk filosoof, zet ons stevige kost voor. "Want ja", zo betoogt hij, "Dionysus zag zich als leerling van Paulus, maar is tegelijkertijd niet minder een adept van de neoplatonist Proclus (412-485), een van de laatste leiders van de Academeia in Athene. De waarheid die Plato had doorgrond is de waarheid van Christus, en bekering tot het christendom houdt dan ook geen verwerping van deze waarheid in. Theologie is een houding van de ziel die het beginsel, God, zelf ervaart; de filosoof beleeft niet het wezen, maar de werking (energeia). God is van een andere orde en daarom onkenbaar...onkénbaarheid van erváren transcendentie... Gods zwijgen gaat aan de logos vooraf en maakt het spreken mogelijk... het zwijgen van de kennende mens koppelt zich aan het hogere zwijgen. Het zwijgen is beeld van het éne Zijn."

Na een dik kwartier laat Schomakers ons los, enigszins ademloos, maar in media res.

Volgt augustinuskenner **Paul van Geest**, hoogleraar kerkgeschiedenis in Tilburg. Hij vertelt de langzamerhand gepokt en gemazelde toehoorders in de Rode Hoed, dat ook Augustinus (354-430), zich verwerend tegen de ketterijen in zijn tijd (die structureel de geest veel te concreet maken!) een 'negatief theoloog' is. Apofatisch: ontkennend. In Carthago houdt hij een preek, preek 117, waarin hij hartstochtelijk ervoor pleit over God te spreken als 'geheim'. God is in de stilte. Houdt het mysterie van God intact. "Si comprehendis, non est Deus: Als je denkt dat je God begrijpt is het niet God. We kunnen God kennen in zijn menszijn: et incarnatus est."

Na deze degelijke, wel-opgediende, teerspijze zijn er, naar goed filosofengebruik, heel wat ambulante uitwisselingen met voor de inwendige mens heerlijke en voedzame Amsterdamse Hartog-boterhammen met paling, zalm en geitenkaas. Het is immers feest?!

Onder leiding van **Rudi te Velde**, hoogleraar filosofie aan de Universiteit van Amsterdam, zetten we de verkenningen voort: we komen in de late middeleeuwen. Scholasticus Thomas van Aquino (1224-1274) is een systematisch theoloog. Niettemin vraagt hij zich af : " is het geoorloofd God als on-derwerp van wetenschappelijke theologie te nemen?" Zijn antwoord: "nee, we moeten Gods verborgenheid eren met zwijgen - maar zonder het spreken over hem te beëindigen. Wij kennen God 'per effectus', in zijn werken."

Emeritus hoogleraar antieke en middeleeuwse wijsbegeerte **Carlos Steel** snijdt een intrigerend onderwerp aan, namelijk of de naam Dionysios ook gekozen is als lichte verwijzing naar Dionysos, de griekse god van de wijn, van de vervoering. Volgens Ficino, heroprichter van de Platoonse academie in Florence, schenkt Dionysius raadsels uit, enigmata, uit en is er goddelijke waanzin nodig om hem te vertalen... Er wordt gelachen. Steel vervolgt, aanstekelijk enthousiast, met de fascinerende gedachte van Ficino dat het griekse woordje eros meer geschikt is de goddelijke liefde uit te drukken dan agapè. Dionysius wil getuigen dat de mens iets nodig heeft dat hem 'omhoog leidt': anagogè. In de eros verliest de mens zichzelf, raakt in extase. En God zelf komt in extase, meegesleept in zijn liefde voor zijn schepping. God is niet alleen voorwerp van liefde, eromenon, maar is zelf ook verlangend naar liefde: eroos.

Na de welverdiende theepauze animeert Pieter Jan Olthof , gesteund door enkele musici, de zaal tot meerstemmig zingen -
...Licht, kind in mij, kijk uit mijn ogen
of ergens al de wereld daagt
waar mensen waardig leven mogen
en elk zijn naam in vrede draagt...
Alles zal zwichten en verwaaien
wat op het licht niet is geijkt.

Hierna vertelt **Juut Meijer**, pastor in de Dominicusgemeente te Amsterdam, hoe zij als student, slapend-wakend onder de sterrenhemel, op een dak in Athene een glimp van de eeuwigheid ontwaarde. Haar woorden raken niet het hoofd, maar meer het hart. Woorden waarvan je geen aantekeningen maakt. Mij bleef bij - en je hoort muziek zonder dat hij klinkt - : requiem aeternam...angeli deducant me in paradisum.

Tenslotte, als sluitstuk van deze veelkleurige dag spreekt **Antoine Bodar** ons toe: RK priester,

auteur, televisiejournalist, hoogleraar. Hij zwaait de prachtige nieuwe, hymnische vertaling van het Corpus Dionysiacum alle lof toe. Was Dionysius eerder vertaald, dan was er misschien niet zoveel leegloop in de kerk...

In het tweede Vaticaans concilie, 1962, onder Paus Johannes XXIII, waarde de geest rond van Dionysius: meer orientatie op Gods 'ontoegankelijk licht' van diens Hemelse Hiërarchie en de afspiegeling daarvan in de Kerkelijke Hiërarchie. De kerk moest dichter naar haar oorsprong terug: 'orthodoxie maakt vrij'. De

liturgie Bodar spreekt over de schraalheid van een tot ethiek terug-gedrongen godsbeleving, over de liturgische ruimte, waar God kan worden gevonden in de lofprijzing, met eenvoud van beelden.

Tibi silentium laus: de stilte zingt u toe.

Hiermee wordt het inhoudelijke deel van dit bijzondere, goed bezochte, feest in de adventstijd afgesloten.

Er zijn gedachten die je niet alleen moet willen denken.

Lili Chavannes

